

POEZIA LAMENTAȚIEI ȘI A REVOLTEI

The Poetry of Lamentation and Rebellion

Iulian BOLDEA¹

Abstract

In its completeness, Octavian Goga's poetry is a symbolic and allegorical poetry, a poetry of lamentation and rebellion, with an eclectic mark, but also with liturgical inflections, ritualized in a mourning of metaphysical agreements. Through an elegiac-Messianic scenography, as well as through an innovative prosody, Goga marked an important moment in the evolution of Romanian poetry, by form of lyricism that brings together Metaphysics and History, represented in a monographic pattern. Goga's verb has resonances of mourning, but also echoes heroic heroes, being born from mourning and rebellion, but also from the revelations of Messianism, of trust in a future able to put behind the passions.

Keywords: *poetry, symbolic, lamentation, revolt, Messianism.*

Într-o însemnare cu rost programatic, Octavian Goga încerca să clarifice relația dintre artă și referențialitate, dintre biografie și operă. Opera este, zice poetul, adevărata biografie a scriitorului: „Arta e un duhovnic implacabil. Oricât am încerca să-i ascundem realitatea, ea ne smulge adevărul întreg. Oricât ne-am da silința – nu izbutim să ducem minciunile în templu... Ele rămân la poartă și noi trecem pragul cu sufletul dezgolit... De aceea operele noastre sunt singurele biografii adevărate”. Poezia lui Goga a avut parte, de-a lungul timpului, de o receptare critică fluctuantă, cu atitudini variate și opinii contradictorii. Călinescu situează poezia lui Goga în descendență eminesciană: „După Eminescu și Macedonski, Goga e întâiul poet mare din epoca modernă, sortit prin simplitatea aparentă a liricii lui să pătrundă tot mai adânc în sufletul mulțimii, poet național și pur ca și Eminescu”. În perimetrul poeziei lui Goga, se exprimă năzuințele neamului, iar opera - monografie a satului transilvănean – are ton de elegie metafizică și istorică, timbrul suferinței fiind accentuat de anii copilăriei, care au fixat în memoria poetului particularitățile existenței rurale (cutume, folclor, istoria ca matcă și axă ontologică, context și aspirație socială), dar și pregnanța conceptului liric de destin, autohtonizat și personalizat, recurent în lirica lui Goga, cu conotații și efecte de dramatism și tragism, cu precizarea că acest sentiment dens al destinului e concordant cu o viziune tragică asupra existenței și istoriei, completată cu ideea mesianică a încrederii în viitor. Alături de destin, în scenografia elegiei metafizice și istorice a lui Goga e plasată „legea veche”, „obiceiul pământului” care condensează experiențe colective arhaice și precizează ideea de circumscriere solidară a aceluiași destin istoric. Ruptura de albia tradiției, de legea străveche, de tradiție generează un acut sentiment al dezrădăcinării, al culpabilității, astfel

¹ Professor, PhD, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș; Scientific Researcher, "Gh. Șincai" Institute of Research for the Humanities, Romanian Academy.

încât opoziția sat/oraș, precizează o altă antinomie, oprimare/ libertate, antinomie ce capătă accente existențiale și un sens moral.

Fundalul referențial al poemelor (petreceri ritualice, figuri individualizate, scene ale colectivității) se integrează într-o reprezentare tipică, abia stilizată într-o dinamică a lirismului ce nu exclude un vag aer teatralizant. Sensurile solidarității conduc la modulații elegiace (duioșie, jale, plâns), dar și la arpegii ale energiei și dinamismului, poeziile lui Goga reflectând o structură duală: accente de elegie, jale și plâns, în prima parte; tonalități de revoltă în a doua parte. De aici caracterizarea lirismului lui Goga sub spectrul unei „elegii eroice”, cu unele incidente folclorice sub aspectul viziunii lirice, căci Goga asimilează atmosfera folclorică, rezumând starea de dor, investită cu funcții etico-estetice, după cum și natura asimilează forme ale religiosului estetizat, alimentat de imaginarul demonicului romantic sau de revolta satanismului simbolist, dar și de substratul arhaic sau de mesianismul ce exprimă, oarecum, și coeziunea istorie-natură. Emblematic sunt poemele *Oltul* (comuniunea destinală neam-râu, în care biografia Oltului - umanizat, personificat, cu nuanțe metafizice - reface simbolic istoria poporului român), sau Clăcașii, frescă dantescă a robiei țărănești, colorată tragic și mesianic.

Volumul *Din umbră zidurilor* (1913) e impregnat de subiectivitate, de relieful confesiv al versurilor - oftat intim „în umbra zidurilor” orașului, cu inflexiuni sămănătoriste sau simboliste, Goga transformându-se tot mai mult într-un poet al propriilor frământări, eșecuri și speranțe, cu sensibilitatea interiorizată, claustrată într-un univers citadin, dominat de imaginile amurgului și de spectrul solitudinii. Mircea Zăciu subliniază, în legătură cu această etapă a liricii lui Goga faptul că „paralel cu Bacovia, rătăcind ca și acela prin orașul deșert, poetul are senzația acută a descompunerii și pustiului (...), a trecerii irevocabile”. Fiorul metafizic are suport concret, contopindu-se cu elementele naturii concrete, talentul lui Goga constând în capacitatea de a investi detaliul cu energii semantice neașteptate, într-un registru liric mesianic, de o gravitate solemnă.

Prin scenografia elegiac-mesianică, prin inovațiile prozodice, Goga a marcat un moment important în evoluția poeziei românești, într-o formă de lirism ce reunește metafizicul și istoricul, reprezentate în tipar monografic, relevat chiar de poet: „Primul volum, pe care eu, dintr-un sentiment explicabil de modestie l-am intitulat *Poezii*, pe când trebuia să poarte titlul *Acasă* e monografia unui sat. Am luat toate figurile tipice ale satului și le-am făcut să defileze înaintea mea (...) Era în intenția mea să fie un fel de *Georgicon*, în care să se înseleze un fel de poezie largă, a tuturor îndeletnicirilor românești de la țară”. Această viziune monografică orientează însă atenția cititorului mai mult spre conținutul acestei poezii, fixând tipuri, teme, motive, eroi lirici și ignorând substanța intimă a lirismului lui Goga, aceea care conferă identitate ideatică și estetică creației sale. Poezie a ruralității dominate de instinct nostalgic, reprezentare a unei lumi bolnave de melancolie, lirica lui Goga a reprezentat, la începutul secolului XX, o „noutate de substanță” (Ion Pop) dar și un efort consistent de depășire a epigonismului posteminescian, prin atenuarea retorismului, valorificarea tradiției, dar și prin prelucrarea unor viziuni artistice derutante (pașoptism, prin ideologia mesianismului și a revoltei, eminescianism, prin melancolia

gravă și sensibilitate simbolist-modernistă, prin desenul anxietății, nostalgie, poezia toamnei, motivul ploii etc.).

Disociind sensurile patriotismului, ideologia literară și retorismul versurilor lui Goga, G. Călinescu afirmă că acesta e „poet național și totodată pur ca și Eminescu”, subliniindu-se vizionarismul creației lui Goga, însușirile estetice fiind predominante, fiindcă, spune Călinescu, „jalea a rămas pură, desfăcută de conținutul politic”. Mircea Popa remarcă și el simbolismul vizionar și metafizic al poeziei lui Goga, creație ce „tinde să fie nu o frântură din plânsul celor mulți, ci chiar *plânsul* însuși, bocetul sfâșietor și deznădăjduit al întregii umanități îndoliate”.

Printr-o substanțială generalizare lirică, „jalea și tânguirea devin expresii ale sentimentului unei tragedii colective, istorice” (D. Micu), iar poezia transgresează spațiul social și național, realizându-se o sinteză lirică metafizică, plasată într-o dimensiune estetică superioară, după cum observă G. Călinescu: „Și Eminescu și Goga cântă un inefabil de origine metafizică, o jale nemotivată, de popor străvechi, îmbătrânit în experiența crudă a vieții, ajuns la bocetul ritual, transmis fără explicarea sensului”. Caracterul vizionar, dimensiunea mesianică, lamentările ritualizate, inflexiunile biblice sau liturgice, jalea, suferința, „visul neîmplinit”, retorica sacerdotului, epifania mântuirii, aspectul alegoric și simbolic al imaginilor, cultivarea aluziei și sugestiei, expresia esoterică, sunt caracteristici ale poeziei lui Goga, remarcate cu claritate de E. Lovinescu: „Neputându-se exprima liber, el a trebuit să se retracteze adesea în formule vagi și misterioase, ocolind cuvântul propriu, într-un amestec de bărbăție și de jelanie și, mai ales, de vaticinație, vrednică de vechii profeți în așteptarea frenetică a mântuitorului, a dezrobitorului, ce va răzbuna milenara nedreptate”. Tonul liturgic, atmosfera de solemnitate și gravitate, toate acestea sunt rezultatul sintezei „tărâmului realului în sensul cel mai acut al cuvântului cu acela al istoriei și al legendei. Pe aceste trei condiții se află pentru Goga singura structură a sufletului românesc” (V. Râpeanu). Versurile lui Goga, „amestec de observație realistă și de proiecție simbolică” (E. Lovinescu) se identifică mesianic cu destinul celor mulți, comunicând în mod direct drama celor anonimi configurând o sinteză de jale metafizică și de energie concentrată, de lamentație și vehemență, satul lui Goga fiind figurat, pe de o parte, ca realitate socială și istorică determinată, dar și ca un spațiu metafizic, ce încorporează trăsături generice. Poezia lui Goga e, în esență, o poezie ce condensează, într-o formulă lirică inimitabilă, suferința neamului românesc, distilată până la dimensiunea metafizică.

Exemplară pentru poetica metafizicului elegiac este poezia *Rugăciune*, publicată pentru prima oară în revista „Luceafărul”, nr. 17, din 1 septembrie 1905 și reprodusă în volumul *Poezii* din 1905. Goga figurează aici, în versuri tulburătoare, dramatice, propria concepție despre artă, dominată de imaginea simbolică a poetului perceput ca exponent al idealurilor colectivității, concepție sintetizată și de un fragment din *Mărturisiri literare* (1932): „Eu, grație structurii mele sufletești, am crezut întotdeauna că scriitorul trebuie să fie un luptător, un deschizător de drumuri, un mare pedagog al neamului din care face parte, un om care filtrează durerile poporului prin sufletul lui și se transformă într-o

trâmbiță de alarmă. Am văzut în scriitor un element dinamic, un răscolitor de mase, un revoltat... Am văzut în scriitor un semănător de credințe și un semănător de biruințe”. Lirica lui Goga reunește protestul și fiorul tragic, poetul simțindu-se angrenat în istorie, în clipa prezentă, ca „exponent al simțirii colective” (Șerban Cioculescu). Debutul poeziei e reprezentat de o invocație către divinității prin care poetul, exponent al neamului său, caută să-și edifice destinul poetic prin exprimarea adevărilor celor mulți, în versuri sonore, solemne și grave, impregnate de energia revoltei, în care răsună mesianismul și vizionarismul lui Goga. Făptura poetului trădează oboseala, neputința, dezorientarea într-o lume convulsivă, fără noimă, derutantă pentru simțuri și pentru gândire. Ființa supremă este implorată să-i „orânduie” cărarea poetului, să-i dea un sens în viață, să-i orienteze destinul, revendicându-se totodată puterea iubirii și forța urii, pentru izbăvirea de patimile individuației și pentru integrarea în aspirațiile mulțimii. Reiterarea până la obsesie a pronumelui personal de persoana I în diferite variante (eu, pe mine, mie) corelat cu pronumele personal de persoana a doua și cu recurența vocativelor și a verbelor la imperativ – toate acestea au capacitatea de a augmenta forța expresivă confesiunii, implorarea patetică dându-i posibilitatea poetului să-și plasticizeze crezul artistic și idealul de viață: „Rătăcitor, cu ochii tulburi,/ Cu trupul istovit de cale,/ Eu cad neputincios, stăpâne,/ În fața strălucirii tale./ În drum mi se desfac prăpăstii,/ Și-n negură se-mbracă zarea,/ Eu în genunchi spre tine caut:/ Părinte, -orânduie-mi cărarea!// În pieptul zbuciumat de doruri/ Eu simt ispitele cum sapă,/ Cum vor să-mi tulbure izvorul/ Din care sufletu-mi s-adapă./ Din valul lumii lor mă smulge/ Și cu povața ta-nțeleaptă,/ În veci spre cei rămași în urmă,/ Tu, Doamne, văzul meu îndreaptă”.

Patimile, rătăcirile, ispitele de orice fel reprezintă, pentru Goga, părți componente ale unui traseu inițiativ pe care poetul trebuie să-l parcurgă pentru a-și atinge aspirația primordială, aceea de a exprima voința, idealurile, suferințele semenilor săi, într-o notă profetică, cum observă I. Negoșescu: „Profetul care se rostește în poezia lui Goga se conformează aproape întru totul modelului biblic: un intermediar între Dumnezeu și poporul căruia acest vizionar înfricoșător îi aparține, misiunea sa fiind personală și neprofesională. Nu poetul ca poet vaticinează în strofele lui grele și fluide ca apele ce cad pe cataractă, ci tocmai poetul acesta, anume convocat de divinitate, purtător al unei sarcini transcendente, al unui mesaj divin”. Starea de grație presupune purificare prin suferință, dar și abandonarea tentațiilor confesiunii, frământărilor intime, pentru ca, prin amplificare afectivă, cântul poetic să circumscrie bucurii și suferințe, farmecul simplu al firii și revelațiile de nepătruns ale transcendentului: „Dezleagă minții mele taina/ Și legea farmecelor firii,/ Sădește-n brațul meu de-a pururi/ Tăria urii și-a iubirii./ Dă-mi cântecul și dă-mi lumina/ Și zvonul firii-ndrăgostite,/ Dă-i raza soarelui de vară/ Pleoapei mele ostenite.// Alungă patimile mele,/ Pe veci strigarea lor o frânge,/ Și de durerea altor inimi/ Învață-mă pe mine-a plânge./ Nu rostul meu, de-a pururi pradă/ Ursitei maștere și rele,/ Ci jalea unei lumi, părinte,/ Să plângă-n lacrimile mele”.

În viziunea lui Octavian Goga actul poetic nu se rezumă la expunerea în gamă minoră, limitată a convulsiilor subiectivității, ci trebuie să însemne o transfigurare în verb

a năzuințelor unei colectivități sociale și naționale. Finalul poeziei reprezintă înscenarea unui tablou grandios, sugestiv, ce poartă amprenta unui lexic evocator și plastic, prin care se exprimă revolta și mesianismul, în cuvinte ce poartă încrustată în fibra lor semantică sentimentul revoltei și al suferinței condensate, protestul și reculegerea (vifor, urlă, gem, furtună, fulgere albastre etc.). E condensată aici, în imagini vibrante, concepția lui Goga despre artist, perceput ca *poeta vates*, ca apostol al neamului, vizionar și deschizător de drumuri: „Dă-mi tot amarul, toată truda/ Atâtor doruri fără leacuri,/ Dă-mi viforul în care urlă/ Și gem robiile de veacuri./ De mult gem umiliții-n umbră,/ Cu umeri gârbovi de povară.../ Durerea lor înfricoșată/ În inimă tu mi-o coboară.// În suflet seamănă-mi furtună,/ Să-l simt în matca-i cum se zbate,/ Cum tot amarul se revarsă/ Pe strunele înfiorate;/ Și cum sub bolta lui aprinsă,/ În smalt de fulgere albastre,/ Încheagă-și glasul de aramă:/ *Cântarea pătimirii noastre*”. Construcție metaforică în care se regăsește crezul artistic al lui Goga, cu verb energic și răscolitor, într-o tonalitate dramatică, cu un lexic restrâns, concentrat asupra unor cuvinte sugestiv-evocatoare, de intensă vibrație afectivă (*jale, plânte, amar, furtună, fire, cântec*) cuvinte care converg spre ideea suferinței și a vaticinației. Din punct de vedere prozodic, se regăsește octava de opt/ nouă silabe și un ritm ce îmbină iambul cu peonul. Fraza poetică este amplă, adecvată pentru modularea poeziei în registru oracular și pentru o anume regularitate de tonalitate și de viziune.

O altă poezie semnificativă pentru lirica lui Goga, *Dimineața*, a fost publicată în volumul *Poezii* din 1905. Poezia lui Octavian Goga se regăsește la cumpăna dintre temporalitate și atemporalitate, exprimând o stare de spirit, de revoltă și de jale, generată de un context istoric dat. Cu toate acestea, jalea, suferința, pătimirea își revendică unele conotații metafizice, fiind sublimate, prin plasarea într-un plan nuanțat, simbolic, metafizic, în metafora alegoric-oraculară. G. Călinescu se referă, de altfel, la un anumit „ermetism” al poetului: „Țara pe care o înfățișează această poezie are un vădit aer hermetic. E un Purgatoriu în care se petrec evenimente procesionale, în care lumea jeleşte misterios, împinsă de o putere nerevelabilă, cu sentimentul unei catastrofe universale”. Limbajul poetic, nuanțat, cu modulări de litanie, grav și solemn are o sugestie de perenitate, cum remarcă Mircea Scarlat: „Prin Octavian Goga, poezia română pare a intra în intemporal. Nouă față de limba lui Conachi, dar veche față de cea a lui Eminescu, rostirea lui Goga pare a fi contemporană și cu noi și cu Dosoftei! Este în ea un farmec și, deopotrivă, o largă accesibilitate, greu de întâlnit la alți mânăuitori ai versului românesc. Sugestia profundă pe care o oferă este aceea de *perenitate*. Limbajul poetic al lui Goga nu este, desigur, un miracol, explicându-se prin originala selecție operată între elementele unui grai milenar (...). Graiul este însă, la Goga, mai mult decât un instrument de comunicare: este o voce supraindividuală, tutelând comportamentul indivizilor și stabilindu-le locul în lume”.

Verbul lui Goga are rezonanțe de bocet, dar și ecouri ale odei eroice, el născându-se din jale și din revoltă, dar și din revelațiile mesianismului, ale încrederii într-un viitor mântuitor de patimi. Volumul *Poezii* (1905) reprezintă, în viziunea lui V. Fanache „un moment de evidentă mutație estetică, grefată pe încrederea în evoluția condiției umane și

vehiculată de un limbaj profetic. E cântecul unui vizionar încălzit de razele unei umanități deocamdată ideale, dar a cărei apariție implacabilă, asemenea astrelor, neabătute în drumul lor, nu presupune dubiul. Dorurile, atmosfera cernită, tonalitatea de bocet, cu un cuvânt «pătımirea» aproape ireală degajată de o bună parte a versurilor, imaginează o vârstă tragică, am zice a nenorocului, care însă nu se confundă cu sfârșitul”. Poezia *Dimineața* are, în prima sa parte, expresivitatea unui pastel, al unei naturi solemne, de o grandoare gravă, unde elementele cadrului sunt parcă imuabile, fixate în tipare arhaice, respirând taina gravă a propriei existențe. Impresia de imobilitate a unei lumi ce se conturează treptat, ieșind parcă din haosul nopții, este amplificată și de sugestia somnolenței de care firea e cuprinsă în acest moment al zilei. Poetul surprinde dimineața, momentul zilei în care lumina nu s-a desfăcut încă de întuneric, în care formele sunt încă indistincte, iar contururile sunt nedesăvârșite. Momentul matinalității este un moment al expansiunii vitaliste, al proștețimii și suavității, în care ființele și lucrurile au desenul formelor limpede, iar spațiul e parcă fluid, lipsit de pondere, imaterial. Simțurilor le e promisă astfel o realitate cu contur imprecis, de o neprihană extatică, în care departele și aproapele se îngemănează.

Somnul elementelor ce stăpânește firea e sugerat în versuri de mare claritate. Axa imagistică ce structurează viziunea poetică, în primele două strofe, e una ascensională; se pornește de la teluric, elementar, fenomenal, spre înalt, spre spațiul celest, transcendent: „Cu grele răsuflute apele dorm,/ Pe lanuri dorm spicele grele,/ Asupra pădurii veghează de sus/ Cetatea eternelor stele./ Luceafărul bolnav din lumea de’ngheț,/ Clipește din gene molatic,/ Când dorul pribeag de pe-o creastă de ulm/ Și-l geme porumbul sălbatic...// Și dorul în gemet se’nalță la cer/ Câmpii de îngheț să-nfioare;/ Luceafărul simte văpaia arzând/ Și tremură bietul și moare./ Cu ochii plânși stelele toate se duc/ Pe patul de nori să se culce;/ Din dragostea stinsă în neguri de zări/ Lin picură liniștea dulce”. Poetul nu celebrează natura elementară, indiferentă la destinul uman, retrasă în sine, ci una care se deschide ființei umane, îi cunoaște dorurile și aspirațiile, se află, cu alte cuvinte, într-o stare de comuniune totală cu făptura umană. Elementele naturii sunt cele care conservă misterele vieții și ale morții, tainele cosmosului ascunse în amprenta lucrurilor efemere. Câmpia, lanurile, stelele, râul, pădurea – sunt elemente referențiale ale cadrului natural ce configurează o ambianță protectoare, potențând sentimentul jalei și al revoltei și ritmând existența umană conform unor legi și datini ancestrale. Realitatea și mitul, elementarul și fabulosul se contopesc în acest peisaj cu structură elegiac-feerică. Doina este glasul naturii, o natură melancolică, tristă, ce-și încorporează în propriile sale armonii arpegiile sufletului omenesc. Între fire și ființa umană e, astfel, armonie, simbioză benefică, tulburătoare și gravă: „În taina tăcerii pornește-se vânt/ Să mângâie trestia-n vale,/ Pe-ascuns o sărută, dar dragostea lui/ O văd licuricii din cale./ Și-o spun licuricii la frunze de soc/ Și socul pădurii o spune,/ Și frunzele toate grăbite tresar/ Și’ncepe pădurea să sune...// Se duce iar vântul, pribeagul drumeț,/ Sfios fâlfâinf din aripă,/ Din doru-i nestins și-n veci călător/ O doină domol se-’nfiripă./ Și doina o cântă alunii din crâng/ Și-o tremură-n murmur izvorul,/ Și doina trezește și turma din deal/ Și turma trezește păstorul”. Ultima parte a poeziei energiile semantice ale lirismului glisează dinspre pastel spre oda solemnă, cu

amprentă mesianică, în care gravitatea ceremonioasă e proiectată spre revelațiile firii. Încrederea în viitor, profetismul sunt stări de spirit ce se leagă de tectonica unei naturi ce știe să-și moduleze energiile vitale în funcție de dispoziția fapturilor umane: „Din fundul de peșteri vin umbre șirag/ Și-ascultă durerea cântării,/ De patima doinei și umbrele mor,/ Cu lacrimi plâng genele zării,/ Și doina se zbate și frunzele plâng/ Și codrul prelung se'nfioară,/ Când iată, prin neguri cu sânge străbătând,/ O rază solie pogoară:// Deschideți larg poarta, cărunților brazi,/ Să vie'mpăratul măririi,/ Să mângâie jalea nestinsului dor,/ Să-mpace durerile firii...”.

Viziunea istorizantă este aproape cu totul absentă în *Dimineața*. De aici decurge atemporalitatea, elementele așezate sub semnul eternului, reculegerea și dinamica mesianicului, gravitatea și sugestia forței elementare. Acordul dintre ființa umană și natură este deplin, poetul oferindu-ne sugestia unor taine de nepătruns și a unor sentimente de o adâncime nebănuită. Elogiul firii se împletește cu expresia suferinței umane și, în cele din urmă, cu profetismul clamat cu o delicatețe liturgică. Lirismul lui Goga este, în această poezie, alegoric, abstras din datele empirice, recules și vizionar, într-o expresie ce sugerează vechime imemorială, taine ancestrale ale lumii și a murmurului elementelor ascunse în întruchipările arhetipale ale lumii. Structura poetică și afectivă a lui Octavian Goga e înscrisă în orizontul unui gest de comuniune cu suferințele și umilințele celor mulți. Poetul își cenzurează oarecum tribulațiile eului individual, regăsindu-se în eul amplu al colectivității, în repertoriul aspirațiilor neamului din care face parte, astfel încât vocea poetului este din ce în ce mai mult una ce are rezonanțe mesianice și accente de jale ori de răzvrătire. Atmosfera specifică poeziei lui Goga este una de suferință distilată în cântec, de jale transpusă în gest ritualic, de eden pierdut în care se mai regăsesc doar irizări dispartate ale amintirii reliefului unei lumi mitice. Starea paradisiacă a unui timp al începuturilor (*illotempore*) s-a preschimbat timp cu palori infernale, lumina raiului a căpătat irizări dantești, în timp ce lucrurile și ființele stau sub semnul damnării și al unei claustrări tragice în propriul univers constrângător. Amestec de elegie și de energie a revoltei, poezia lui Goga transfigurează, în substanța sa intimă, relieful satului românesc transilvănean, în datele sale generice, cu figuri exemplare și cu destine reliefate extrem de plastic.

Poezia *Apostolul* se înscrie în datele esențiale ale viziunii estetice și etice a lui Goga. Regăsim aici sentimentul naturii, aflată în strictă comuniune cu suferințele semenilor, e prezent și mesianismul funciar al poetului, dar și retorica revoltei, sublimată în câteva gesturi, contrasă în reprezentări simbolice. Prima strofă are rolul de a desemna decorul în care se integrează, cu naturalețe, cu gesturi naive și domoale, figura „apostolului”. Peisajul e construit în peniță fragilă, cu tușe delicate și un desen esențializat, pur, din specia inefabilului. Elementele de decor, minimale, imprimă spațiului un aspect de sacralitate difuză, ce restituie lucrurilor un contur mitic. Nimic distonant în această atmosferă de pace, de împăcare, de seninătate sublimă în care razele soarelui se sting domol, iar „zvonul din dumbravă” conținește. Poetul pune în scenă, prin acest decupaj descriptiv al armoniei unei lumi revoluate, cu sunete ce reverberează în tonuri minore și cu gesturi fragile, un ceremonial al celebrării trecutului și în același timp, un scenariu al suferințelor ce vor fi

evocate de „apostol”. Natura, aflată la ceas de vrajă, de sfințenie și mister, sumar schițată, își conservă, totuși, rostul de determinare a datelor unui peisaj specific, particular în esențialitatea lui: satul transilvănean. La efectul de particularizare a datelor peisajului contribuie cuvinte de aspect popular și regional („vecernie”, „căpiță”, „podmol”, „frăgar”), inserate armonios în structura scenariului liric: „Ca o vecernie domoală/ Se stinge zvonul din duminică,/ Pleoapa soarele-și închide/ Sus, pe-o căpiță de otavă./ Norodul a cuprins podmolul/ Lângă frăgarul din uliță -/ De cârjă sprijinit răsare/ Bătrânul preot la uliță”.

Este figurat cu acuratețe și pregnanță portretul liric al „apostolului”, „bătrânul preot”, un adevărat „luminător” al satului, un exponent al celor mulți și umili și, totodată, un vestitor al „unei vremi ce va să vie”. Portretul apostolului are tectonică duală: rezonanța evocativă a frazei lirice se împletește cu elemente de reprezentativitate empirică. În făptura preotului „albit de zile negre” se regăsește suferința concentrată într-o existență umană exponențială pentru colectivitatea satului („Moșneag albit de zile negre,/ Așa îl pomenise satul,/ Pe pieptărelul lui de lână/ Purtând un ban de la-mpăratul./ Domol, în mijloc se așază/, Și sprijinind încet toiagul,/ Clipind din genele cărunte,/ Începe-a povesti moșneagul”). Preotul, cel care dă glas durerilor și umilințelor celor mulți, are, dincolo de blândețe, dârzenia unui martor, a unei ființe care trebuie să depună mărturie despre trecut și să orienteze conștiințele spre un viitor luminos, întreținând cultul străbunilor și al speranței în inimile semenilor săi. „Povestea” preotului e povestea suferințelor și a umilințelor, e povestea unor vremuri tulburi și fără de speranță, a unei robii de veacuri, în timp ce imaginile evocatoare ale preotului sunt cele ale unui propovăduitor pentru cauza neamului său, în vorbe tulburătoare, ce întrețin în conștiința ascultătorilor sentimente de revoltă sau nevoia, irepresibilă, de dreptate. Se regăsesc, în textul poeziei, ecouri din lirica populară, inflexiuni eminesciene, reunite într-o textură sonoră inedită, ce legitimează poetica lămurii și a revoltei a lui Goga: „Întreg poporul ia aminte,/ Ascultă jalnica poveste,/ Și fusul se oprește-n mâna/ Înduioșatelor neveste./ Moșnegii toți fărâma lacrimi/ Cu genele tremurătoare,/ Aprinși, feciorii strâng prăseaua/ Cuțitului din cingătoare// Atâtea patimi plâng în glasul/ Cuvântătorului părinte,/ Și-atâtea dor aprind în inimi/ De clipa răzbunării sfinte./ Bătrânul mag înalță fruntea,/ Ce sfânt e graiul gurii sale:/ Din el va lumina norocul/ Acestui neam sfârșit de jale!”.

Între cuvintele de lamentație, revoltă și răzbunare ale preotului și glasul naturii se stabilește un acord deplin. Natura, cu dominantele ei simbolice, participă la suferințele condensate în litania preotului, le atribuie un accent nou, le amplifică dimensiunile și reflexele ontologice. Tragismul oamenilor e în concordanță cu dramatismul cadrului natural, care se încordează pentru a duce „cerului cuvântul”. Cu alte cuvinte, natura e o cutie de rezonanță a trăirilor umane: „Același dor tresare-n piepturi/ Când glasul strigător răsună,/ Și geamă înfioară firea/ Prelung și greu, ca o furtună./ Frăgarul își îndoie coapsa,/ Iar de prin văi purcede vântul,/ Prin largul albelor văzduhuri,/ Să ducă cerului cuvântul”. Strofa finală a poeziei sacralizează, într-un fel, figura preotului, într-o apoteoză la care peisajul atins de înfiorări de taină participă din plin. Se simte aici darul poetului de

a-și doza efectele dramatice, de a contopi în vers solemnități, grandios și patetism. Atmosfera circumscrie sublimitatea înălțării, legitimarea figurii preotului cu aura sfințeniei, în cuvinte apoteotice: „Din cetățuia strălucirii/ Coboară razele de lună,/ Pe-argintul frunții lui boltite/ Din aur împletesc cunună./ Cuvine-se hirotonirea/ Cu harul cerurilor ție,/ Drept-vestitorule apostol/ Al unei vremi ce va să vie!”. Reflex al devoțiunii poetului față de cei mulți și umili, al atașamentului față de idealurile neamului, poezia *Apostolul* e un portret liric și simbolic al unei figuri emblematice pentru satul românesc. Expozitivă, cu retorismul sublimat în sugestie, viziunea oscilează între celebrare și vaticinație, vocația „apostolului” fiind aceea de a întreține un cult al trecutului și al tradițiilor seculare, dar, în același timp și de a conserva în sufletele și conștiințele semenilor săi speranța, aspirația spre o lume mai bună. Viziunea dramatică a poeziei, tragismul, suferința sunt compensate de accentul mesianic și apoteotic din final. În întregul ei, poezia lui Octavian Goga este o poezie simbolică și alegorică, o poezie a lamentației și revoltei, cu timbru elegiac, dar și cu inflexiuni liturgice, ritualizate în bocetul cu acorduri metafizice.

Bibliografie critică selectivă

Ion Dodu Bălan, *Octavian Goga*, Editura Minerva, București, 1975; Iulian Boldea, *Symbolism, modernism, tradiționalism, avangardă*, Editura Aula, Brașov, 2002; G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, București, 1982; V. Fanache, *Eseuri despre vârstele poeziei*, Editura Cartea Românească, București, 1990; Gheorghe Grigurcu, *De la Mihai Eminescu la Nicolae Labi*, Editura Minerva, București, 1989; Mircea Goga, *Mesianismul lui Octavian Goga*, Editura Niculescu, București, 2008; Ilie Guțan, *Octavian Goga – Argumentul operei*, Editura Minerva, București, 1985; Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008; I. Negoitescu, *Istoria literaturii române*, Editura Minerva, București, 1991; Dim. Păcurariu, *Scriitori și direcții literare*, Editura Albatros, București, 1984; Ion Pop, *Recapitulări*, EDP, București, 1995; Mircea Popa, *Octavian Goga între colectivitate și solitudine*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981; Vladimir Streinu, *Poezie și poeți români*, Editura Minerva, București, 1983; Elena Tacciu, *Romantismul românesc*, II, Editura Minerva, București, 1985; Constantin Trandafir, *Dinamica valorilor literare*, Editura Eminescu, București, 1983; Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, Editura Minerva, București, 1988; Mircea Zăciu, *Viaticum*, Editura Cartea Românească, București, 1983.